

NICOLAE GUMALIC – un elev al lui Repin

“Cel care-i fericit, uită de moarte.”

Iurie COLESNIC

Pindarus

Istoria artei basarabene, deși nu este prea întinsă în timp, conține extrem de multe curiozități și momente pur și simplu uimitoare. Chiar și cazul lui Nicolae Gumalic este unul elocvent în acest sens. Originar din Chișinău, decedat la București, el a fost elevul marelui pictor rus Ilia Repin. Atunci când scriam *Enciclopedia Colegiului Republican de Arte Plastice Alexandru Plămădeală* (Chișinău, 2008), nu bănuiam că dincolo de biografia inclusă în acel volum voi putea descoperi și partea necunoscută a destinului distinsului artist plastic. În enciclopedie am reprodus reperele biografice în formula cea mai accesibilă:

„GUMALIC, Nicolae (13.IV.1867, Chișinău – 6.XII.1959, București), pictor.

Studii: Academia de Arte din Petersburg, în atelierul lui Ilia Repin (1886-1898), fiind distins pentru succese (medalii de argint – 1892, 1893).

Activitatea profesională: între anii 1909-1920 a predat la Școala de Desen și Școala de Arte Plastice din Chișinău. În anii 1934-1938, este ales președinte al pictorilor de Oranjerie, grupul lui Iu. Bulat. Membru al Asociației Pictorilor din Petersburg.

Lucrări: tablourile *Pe neașteptate* și *Piața* (1898). În cercurile chișinăuiene se bucura de popularitate ca portretist și autor al unor scene de vânatoare: *Întâlnire*, *Vulpea și iepurele*, *Primum trofeu*, *Vânătoare* ș.a.

Lucrări expuse la Societatea de Arte Frumoase din Basarabia, Salonul IX, Chișinău, 1934: *Portretul dnei T.*, *Portretul dnei V. Cristi*, *Lupul în goană*, *Casa pădurarului*, *Lacul dimineața*, *Calul*, *Iepurele în bătaie*, *Malul lacului*, *Gâștele*, *Toamna*, *La goană*; Expoziție de pictură a pictorilor basarabeni (Catalog), Chișinău, 1915: *În timpul citirii*, *Țigancă*, *Model*, *Cercetaș*, *Amurg*, *La havuz*, *Femeie arabă*, *Zaraf*, *La vânatoare*, *În așteptarea prietenei*, *Copil arab*, *Vânzătoare*.

Abstract: *From very childhood Nicolae Gumalic showed obvious inclinations for fine arts, painting and drawing. He displayed an amazing manual dexterity, creating decorative objects using different unimportant things. A lot of boxes, snuff boxes, lamp posts, shields and many other “creations” of young Colea adorned parental home in the village of Sarateni, the district of Orhei.*

He was born there on October 10, 1867. Being only of nine years old, he made a caricature of an Armenian merchandiser and the portrait of a landlady Tereza Țambali, which, on the overall assessment, were “their living image”. Later, he sculptured the bust of their laundresses Anica which was no less successful. When he was a pupil at the lyceum I in Chisinau he, together with the youth in the area, organized a summer theatre during the holidays at Sarateni. He made the props and costumes for the performances. After graduation, he followed his vocation and entered the St. Petersburg Academy of Fine Arts. During the entrance examination he was noted by the rector of the Academy, the famous Repin, who accepted him in his class. He graduated from the Academy in 1898 with a I degree diploma and the title of “artist”.

tor, *Venețiană*; Salonul VI, Chișinău, 1933: *Portretul Mme P. Paznic, Rață, Pod, Portretul trei X, Țitarul*; din *Colecția Bezviconi – Necunoscuta* (ulei), *Autoportret* (ulei), *Peisajul de iarnă* (ulei), *Portretul lui Pavel V. Dicescul* (ulei) ș.a. A participat la expoziții începând cu anul 1896.

Din 1943 a locuit și a activat la București.” Dar cercetarea ulterioară a arhivei lui Gheorghe Bezviconi mi-a produs o mare surpriză. Printre multe alte materiale era și acesta – *Un elev al lui Repin în România*, scris de Olga Crușevan la 6 decembrie 1964. Surpriza este dublă fiindcă știm prea bine că, după 1944, distinsa poetă basarabeană Olga Crușevan a publicat doar traduceri, neavând dreptul să publice poezii sau proză, cu atât mai mult este impresionant faptul că ea a încercat și a reușit să facă un studiu foarte interesant despre acest pictor basarabean.

Materialul în sine conține date inedite și, cum este firesc în scrisul unui poet, reproduce plenar atmosfera în care a trăit, a creat în ultimii ani Nicolae Gumalic. Există aici note de nostalgie, note pesimiste, dar și o mare mândrie pentru Basarabia, care a reușit să dea culturii un asemenea talent viguros:

„Un elev al lui Repin în România

Acum 5 ani, în ziua de 6 decembrie 1959, s-a stins din viață la Sighișoara pictorul Nicolae Gumalic în vârstă de 92 de ani. Fusese ultimul veteran al școlii lui Repin.

Bunicul pictorului Hristofor Gumalic, a fost arhitect brevetat în Franța și a urmat studii de bizantologie la Constantinopol, unde a fost premiat pentru proiectul palatului de la Buiuk-

Darb. El a avut trei fii: Ioan, tatăl pictorului, era un cunoscut erudit și poliglot, culegător de zicale în mai multe limbi, pătimaș călător și iubitor de frumos; și-a dăruit prețioasele colecții de artă Comisiei Muzeelor din Petersburg; studiile și le făcuse la Paris. Dimitrie a fost aghiotant al generalului Norev, cuceritorul Caucazului, apoi ober-procuror al Sinodului și adjunct al prim-ministrului Pobedonostev. Panaioti, căsătorit cu o Maraitidi, domnișoară de onoare a reginei Greciei, a fost primar al orașului Chișinău, pe care l-a înfrumusețat cu pricepere și gust.

Mama pictorului, Olimpiada Gumalic, era fiica lui Harizie Exarhu, serdar al domnitorului A.I. Cuza, și a soției sale Eufrosenia născută Vacamia, femeie de o rară și vestită frumusețe. Nutrind față de Harizie sentimente de o adâncă simpatie, Cuza trăgea din când în când la conacul acestuia din Cupcui, pentru a se odihni după treburile domnești. Alexandru, frate cu Harizie, a fost tatăl lui Constantin Exarhu, inițiatorul Ateneului Român, înființatorul și titularul Catedrei de istorie naturală la Universitatea din București și ministru de externe.

Din fragezii ani ai copilăriei, Nicolae Gumalic a manifestat vădite aplicări către artele plastice, pictură și desen. Dădea dovadă de o uimitoare dexteritate manuală, confecționând, ca și mai târziu, din te miri ce câte un obiect decorativ sau de uz curent. Casete, tabachere, lampadare, paravane și câte alte «creații» ale micului Colea împodobeau casa părintească din comuna Sărăteni, județul Orhei.

Acolo se născuse el la 10 octombrie 1867. Fiind copil de 9 ani, realizează caricatura unui târgoveț armean și portretul moșieritei Tereza Țambali, unde ambii, după aprecierea generală, erau «scoși ca vii». Ceva mai târziu, sculptează nu mai puțin reușitul bust al spălătoresei lor Anica. Ca elev al Liceului I din Chișinău, amenajează în timpul vacanțelor la Sărăteni un teatru de vară, executând decorurile și costumele spectacolelor ce se dau cu participarea tinerețului din împrejurimi. După absolvirea liceului, își urmează vocațiunea și se înscrie la Academia de Belle Arte din Petersburg. La examenul de admitere este remarcat de rectorul Academiei, celebrul Repin, care îl repartizează în clasa sa. Aici studiază Nicolae Gumalic, devenind șef al acestei clase. În 1898 termină Academia cu diplomă de gradul I și titlul de «artist», dându-i drepturile unei persoane de clasa X în ierarhia socială.

Medaliat pentru lucrarea de diplomă *Armăsar corbiu*, Gumalic este trimis de către stat pentru perfecționare la Roma, unde se specializează mai cu seamă în elementele sale de predi-

lecție: perspectivă și colorit. Cutreieră cele mai frumoase locuri din Italia în căutare de inspirații și subiecte. Premiat pentru pânzele *Copil napolitan* și *La Taormina*, lucrează în cadrul Vilei Medici (1899-1901).

De acum fâgașul liberei creații îi este deschis. Dar, intrat în țară, el mai rămâne pe lângă dascălul său până în anul 1906 și este în vigoarea unei prietenii care nu se va curma decât odată cu viața marelui maestru. Gumalic îl secundează atât în lucrări academice, cât și în comenzi, printre care faimosul portret reprezentându-l pe Nicolai II în uniforma de cavaler de gardă și de care e legat un incident hazliu. Țarul îi pozase lui Repin doar pentru cap și mâini, rămânând ca uniforma să fie pictată în atelierul maestrului de pe un manechin. Gumalic se îmbracă și se fotografie în ea, păstrând întocmai poza suveranului, fiind și de aceeași statură cu el; fotografia asta, atât de neobișnuită, înveseli sferile artistice ale Capitalei, dar nu și cele polițienești, căci, până la urmă, zglobiul pictor s-a ales cu un avertisment care îl declara pasibil de pedeapsă pentru lezmaiestate, încurcătură din care a scăpat doar mulțumită maestrului, destul de revoltat și el.

Plecat din Petersburg, Nicolae Gumalic a menținut statornic legături cu Repin și ultimele scrisori le-a primit prin anii treizeci, cu puțin înainte de moartea maestrului emigrat în Finlanda. În ele Repin își exprima mulțumirea pentru faptul că discipolul său a rămas credincios artei, trăind „numai din ea, prin ea și pentru ea”. Stabilit în provincia natală, Gumalic își amenajează frumosul atelier din fața grădinei publice, unde lucrează cu râvnă și avânt. Dar preferă totuși atelierul de vară, improvizat de dânsul într-un pavilion decorativ din parcul de la Ploșca-Pistruieni, jud. Orhei, al surorii sale Ecaterina. În aceste două locuri de creație execută pictorul multiple lucrări. O seamă de portrete – comenzi, în care dă viață și expresie unor figuri din acea vreme. Cinci expoziții ale «*peredvijnicilor*» (1909-1913) îi doresc pânze apreciate elogios de presă și foruri competente, dintre care unele au intrat în colecții de stat și particulare. (Palatul din Pavlovsk, Palatul Iurievski, Colecțiile Iusupov, Casso, Tereșcenco, Narâșkin). Printre ele s-au distins deosebit uleiurile *Pescar de pe Răut* prin surprinzătorul efect al stropilor căzând din mreajă; *Pe sub stof*, prin chipurile râzânde ale luntrașilor care se răsfrâng în unda decantată de lopeți; *La plug*, tablou de mari dimensiuni, din care se desprinde sfortărea cailor trăgând câteva pluguri împrăștiate pe un lan, unde «miroși» pământul aburit de-a lungul brazdelor; pastelul *Plein air*

care redă cu toată plasticitatea plimbarea unei fete încrețindu-și obrazul în lumina orbitoare a soarelui. La Salon au fost admise în 1913 alte două uleiuri: *Portret în jilț* și *Copii speriați de șoarece*, achiziționate – unul de scriitorul Kuprin, altul de ambasada engleză.

În atelierul său de vară de la Plosca-Pistruieni, pictorul se îndeletnicea cu schițarea unor chipuri de oameni simpli în clipele de răgaz pe care i le lăsau lucrările mai importante. Așa ieșiră de sub penalul său studiile *Bătrânul grădinar* și *Țigancă bobind*. Se apropia cu stăruință de popor, căutând și deosebind în el linia firească și nemijlocită la care ținea mai presus de tot în meșteșugul său. Poate că de aici se și trage îndeobște cunoscutul democratism al vederilor și atitudinilor sale sociale și politice.

În perioada dintre cele două războaie mondiale, Gumalic organizează câte o expoziție a operelor sale care atrage regulat un numeros public chiar și de peste hotarele Basarabiei, având drept urmare o mulțime de comenzi.

Însușirile artistului se afirmă prin excelență în peisaj și portret cu specificul lui gingășie a tonalităților și vaporeose efecte de lumină.

Prin anii 1920-1938, Sala Dalles din Capitală găzduiește o serie de expoziții ale lui, reputând neîndoielnice succese urmate de numeroase achiziții și solicitări, printre care Fundația *Mihail* și colecțiile Golgoteanu, N. Săulescu, Râmnicianu, Birman, Bulat-Vanchevici, Stoianov, Gl. Cica ș.a.

Fiind mare iubitor al naturii, N. Gumalic era și pătimaș vânător – lucru care a prilejuit cele mai bune peisaje ale sale cu o neobișnuită prezență a animalelor: vulpi sau iepuri, păsări sau lupi. Țintaș de mână întâia cu ireproșabil spirit tovarășesc, a fost casier inamovibil și membru al Societății de Vânătoare «Țapul». A ilustrat în mod regulat revistă bucureșteană *Vânătorul* în aceeași perioadă. Mai avea și pasiunea fotografiei, realizând clișee de o remarcabilă valoare artistică, după care uneori picta. Era președinte al Asociației Artiștilor Plastici din Basarabia.

A dat mereu dovadă de o proverbială modestie. În timpul vizitei lui Carol II la una din expozițiile sale la Dalles, el s-a ascuns, punând pe altcineva să dea explicațiile de rigoare. Întregul fel de viață al acestui artist trăda sobrietatea, ponderarea și încă o dată modestia.

În anul 1940, este delegat la Moscova al Sovietului Suprem din Republica Moldovenească și filmat în cadrul acestei manifestări. La Moscova regăsește pe bunul său prieten și vechi coleg, arhitectul Șciusev, însărcinat cu proiectul de reconstrucție a orașului Chișinău. După

cel de al Doilea Război Mondial se stabilește la Sighișoara. Aici își duce mai departe munca de creație, executând comenzi din partea unor instituții și ministere. Este filmat pentru două documentare. Prin Decretul nr. 431 din 1951 al Consiliului de Miniștri i se atribuie o pensie specială.

Figurează cu două lucrări în Galeria Națională.

La fizic întruchipa clasicul tip al unui pictor frumos.

Olga Crușevan

București, 6 dec. 1964.

Donat colecției Gheorghe Bezviconi.

OC.”

Știind prea bine că n-o să fie acceptat pentru publicare, dar dorind cu orice preț să-l păstreze pentru posteritate, Olga Crușevan a donat acel material pentru colecția de artă a lui Gheorghe Bezviconi. Se știe că Bezviconi avea în colecție circa 100 lucrări de artă basarabeană între care figurau și câteva lucrări ale lui Nico-

lae Gumalic. Deci, într-un fel explicațiile Olgăi Crușevan veneau ca o completare teoretică la colecția deja existentă. Încă o motivare de-a scrie acest material era dictată de faptul că moșia Plosca-Pistruieni aparținea Olgăi Crușevan, unde poposeau mai mulți oameni de cultură. Faptul că Nicolae Gumalic avea acolo atelierul de vară este o dovadă certă că generoasa gazdă îl aprecia ca pe un distins artist plastic. Prin arta lui de manieră clasicistă, cu un realism moștenit de la profesorul său Ilia Repin artistul plastic basarabean era și un mesager al unei epoci care apunea, era mesagerul unei nostalgii care-i învăluia doar pe cei care trăiseră clipe de neuitat într-o epocă care apunea definitiv, făcând loc unor timpuri noi, cu alte valori, cu alte frământări, cu alte repere morale.

Prin acest material inedit noi completăm patrimoniul nostru național și întregim biografia unui distins artist, care a fost un discipol al lui Ilia Repin și a promovat cu perseverență arta genialului său profesor.